

Tūkaikaha

Moana Kake-Tuffley - Pouarahi o Tūkaikaha

Ko Moana Kake-Tuffley tōku ingoa, i tipu mai au i raro i ngā rekereke o te maunga tītohea, i raro i ngā akoranga o te kura kaupapa Māori, *Te Aho Matua*, engari ināianei ko au tēnei e kawē ana i ngā āhuatanga o te kaupapa whakahirahira nei a Tūkaikaha. Kia aha? Kia whāngai atu ki ngā whānau o konei ngā āhuatanga o Taranaki whānui. Ko taku tūnga o roto i te hōtaka nei o Tūkaikaha he akiaki, he poipoi i ngā mātua, i ngā tamariki kia tupu ngātahi ai te reo, kia whakarauora hoki te reo o Taranaki. Nō reira koirā tō mātou whāinga nui kia whakatō atu i te kākano kia rewa mai, kia rea mai ngā hua o te reo o Taranaki. Te mita, ngā karakia, ngā waipakiata e whai hononga atu ana ki a rātou ake i te mea nō Taranaki katoa ēnei o ngā tauria e kuhu mai ana ki tēnei hōtaka.

E whā ngā kaupapa e kōkirihiā nei e tātou arā, ka kōrero mō ngā kaupapa o te taiao arā, ko te awa me te ngāhere, ko te moana, ko te mārā kai, ā, ka mutu ake ki te kaupapa o te maunga. Nō reira ia wāhanga ka whakarite i ētahi akoranga e whai pānga atu ana ki aua kaupapa matua. I roto anō i ēra āhuatanga ka puta ki ngā wānanga, ā, nō reira kia mōhio mai tēnei wā tonu kei te whakarite kia haere tahi atu tātou ki te maunga, ā, i te mea ko te maunga te kaupapa e kōkirihiā nei i tēnei wāhanga.

Nō reira ko ngā akoranga katoa kei waho anō i te kura engari ka whakarite i tētehi wāhi motuhake, nō reira i tēnei wā kei te kawē atu i tēnei kaupapa, ā, ki roto i tō tātou kōhanga reo o konei o Rangiatēa, ko te Kōpae Tamariki Kia Ū Te Reo terā. E whakahaere ana mātou i ngā akoranga katoa ki reira. Kia aha? Kia penapena atu ai ngā tamariki, kia kite hoki atu ngā kōhungahunga i ā rātou tuakana e whai ana i ēnei āhuatanga. Me te mea anō he ngāwari mai te āhua. Atu i tēra ka puta ki ngā wāhi pēnei i a Puke Ariki ka haere ngātahi atu ki te taha o ngā kai kōrero, ki ngā marae maha o te rohe nei. Anō hoki ka haere ki nga wāhi pēnei i te tūtakitanga wai ki reira ka ruku hōhonu ki nga āhuatanga o te awa me te ngāhere. Nō reira arā noa atu ngā akoranga o waho i te kopa, engari ko te taiao me kī tō rātou akoranga.

Nō reira mō te taha kōrero ā rohe he maha ngā kai kōrero ka kūmea mai i roto i te hōtaka nei me kī. Ka whakapā atu ki a rātou ngā tohunga, ngā kaupupuri i ngā mātauranga o ngā āhuatanga tuku iho mō ngā iwi o konei. Ka kūmea mai, ka tōia mai rātou i roto i te hōtaka kia tuku atu i tēra mātauranga ki ngā whānau. Ka hanga mai hoki ngā rauemi e taea ai te whānau te whakamahi atu i te kāinga. Mō te taha o te marautanga me kī, ko tētahi o ā mātou mahi aromatawai ka kapo mai i *Te Marautanga o Aotearoa*, arā, ka kapo mai i raro i te whenu o te reo engari ka aro pū ki te reo ā-waha.

Nikki Chapman - Pouako

Tēna koe ko Nikki Chapman tōku ingoa. He kaiako au ki Te Kura Kaupapa Māori o Te Pihipihinga ki Ngāmotu nei, nō konei hoki au. I tipu ake au, i kuraina au hoki i Taranaki ki te raki nei. E whakaako ana au i ngā tau whitu, tau waru hoki.

Ko tētahi tino painga o te Tūkaikaha ko te reo o Taranaki ko te mita o Taranaki te

Tūkaikaha

tuāpapa me kī mō te hōtaka o Tūkaikaha. Ehara i te mea kua tangohia mai rohe kē atu, kua whakatūria ki Taranaki nei, nō reira koirā tētehi tino painga o tēra.

Ko ngā tūmanako mo te hōtaka nei o Tūkaikaha kia puāwai aku tamariki i roto i ngā tini akoranga, heoi ko te mea matua kia waia haere, kia taunga haere rātou ki te reo Māori ki waho kē atu i te kura. Kei pohēhē rātou he reo o te kāinga noa iho, he reo o te kura.

Hone Arapata - Matua

Ko Hone Ranginui Arapata nō Tūrangi. Ko Tongariro te maunga. Ko Rotoaira te moana. Ko Otūkou rātou ko Te Rena, ko Hikairo, ko Papakai ōku marae. Ko Te Wharerangi te tangata. Te mea tuatahi mōku te mita, te mita o Taranaki. Ahakoa i whānau mai au i Tūrangi i akoranga au i te reo o Taranaki me te mita, ko tēra te mea nui mōku ki te ako i te mita me te reo o Taranaki.

Sapphire Pehima Barrett - Ākongā

Ko Sapphire Pehima Barrett taku ingoa katoa. Ko Hiakaitūpeka taku marae, mai Taumarunui ahau. Ko Ruapehu taku maunga, ko Taringamotu taku awa, ko Tainui taku waka.

Ka mahi matou i ngā tuhituhi me ka mahi mātou i ngā tuhi māhorahora, arā, ka haria ia whaea i a mātou kia hikoi rauna ki te kite i te marae me ki te kite i ngā mea i mahi ngā tūpuna i mua i te wā i korā te marae.

Ruakere Hond - Poutautoko

Ko te Tūkaikaha tētahi wāhanga nui nei i roto i te rautaki mō te reo o Taranaki. He uaua i ēnei rā te mahi tahi o ngā whānau. Ka tuku atu ngā tamariki ki te kura ka hoki mai ki te kāinga, ka haere ngā mātua ki ā ratou mahi kāore te nuinga o ngā whanau i te āta noho tahi me te mea hoki e noho ki roto i te reo. Nō reira ko te aronga o te Tūkaikaha kia tīmata anō te noho tahi o ngā mātua me ngā tamariki i roto i te reo. I ētahi anō o ngā whānau kaha kē atu te mōhiotanga a ngā tamariki i ēra mea i ngā mātua, nō reira, he mea whakangūngū anō te reo i waenga i ngā mātua tētahi wāhanga nui kia ako rātou he aha te momo reo e tika ana ki te whakamahi i waenga i a rātou tamariki. Nō reira wāhanga o te whakatauiria i te reo e tika ana i waenga i ngā mātua me ngā tamariki, engari anō he wāhanga nui ko te whakangūngū i ngā tamariki ki roto i te ao Māori nei.